

LIBER SEXTVS,
DE ARTE
VOLVNTATIS.

DIORISMVS I.

Circa differentias bonorum, & malorum.

Cap. 1.

FRVDITIS voluntatis impulsibus, restant mentis assensus specialius quoque elucidandi, quos affectus contaminat, qui corrumpit affectum. Sæpè cupiditas perdit iudicium, sæpè iudicium perditum reperit cupiditatem, aut reparat: utrumque perniciosissimum, & illius perniciës, & huius salus. Mutuò se perdit voluntas & mens; mutuò se restaurabunt: quare fauor voluntatis est, informare mentem. Oportet rerum aulaea contrahere, quibus opparfa latent, ut nudas, suaque sinceritate perspicuas exploremus sine fuce & larua, sequentes naturam, non famam. Ad singula veniam, postquam per summam discusserim bonorum, malorumque differentias, & naturam, deturbauimusque

turbatas

turbatas opinione imagines. Adoramus enim damna nostra speciosa boni fronte: abominamur bona priuò & indiscusso aspectu terriù. O diligentissimam ad inutilia socordiam hominum! Eradicant herbas, examinant fibras, scindunt, coquunt, eliquant, exenterat feras, inspicunt, extirpant neruos, distinguunt arterias. Herophilus, diligentissimus lanuus naturæ, ut curaret, sexcentos exsecuit: lusit per homicidia curiositas: odit hominem, ut nosset. Summa diligentia explorantur viscera irrationalium. Rationem quotusquisque explorat: cur morborum causas, rerumque naturas sollicitè inquirimus; & non sumus curiosi opinionis, laudis, fauoris, paupertatis, virtutis naturas scrutari, interna inspicere?

Plura gloriosum boni titulum apud vulgus vsurparant quadam mali nostri conspiratione: posuimus enim felicitatem in periculosissimis autem minus sunt, quod magis videntur. Percurre omne, quod adorat cupiditas, cui dedicantur vota, vnde ambitio suspenditur, quòd inuidiam occupat, quod vel parsimonia miratur, & quidquid cum tempore pergit, iniuissimè bonum dicitur, amentissimè putatur. Lux est, quod lucidum reddit; calor, calidum. Formæ titulus effectus est. Cur, quod te bonum non facit, faciet fortasse pessimum, bonum putas: Non est bonum, quod bonos non facit. Is putet voluptatè bonam, quem bonum fecit. Opes, si probos plures, quàm iniquos fecerunt, probentur ipsium vulgus, quod probat diuitias, exprobrat diuites,

GG

& iniu

Cap. 2.

& iniurias potentium vindicat inuidia, aut odio. Sæpissime diuites se malos faciunt, cæteris mala. *Quin*, nec dissimulare noscunt ista bona imbecillitatem societate bonorum: rariùs in bonis morantur, improbos affectant, atque ex amore malorum boni amittunt famam. Ad hæc, Deus tutùs bonus est, & amat bonos; quibus tamen minus ista tribuit: cerè quia non sint bona. Aut Deus malus est, aut illi non bona: quia magna necessitate Deus bonus est, illa non sunt: distribuit etiam malis & hic plura. Vult hoc consilio reuerentiam horum bonorum perdere, vt pudeat id cupiisse, quo frui licet pessimis; licet & brutis, quo Deus caret.

Cap. 3.

Adiice, quòd nihil ita efficax & vtile est, quàm bonum. Bonum est, quod prodest. Anne proficiunt, quæ nec faciunt te bonum, nec tollunt mala? Grauedinem capitis aureum diadema non leuabit, grauedinè potius: angustias cordis munus in arca fidens non laxabit: dentium dolorem delicatus non mitigabit cibus. *Quid* si humanæ dignitatis suspicias finem? Inutilitatem mitaberis, nec bona audebis dicere, censebis nihil, inutilia, & superuacua. In quo distingues, inter superuacua & nulla? *Quantam* eliges? Estuienti, ad remedium famis, perinde erit, si nihil offeras, ac si lapidem: ita quæ remedium malitiæ tux non præstant, quæ ad virtutem non ducunt, quæ ad Deum non trahunt, superuacua tibi sunt; si superuacua, non plus quidem quàm nulla; si nulla, iam non bona. Modestè hæc tenus
inutilia,

inutilia, aut superuacua dixi; sunt noxia, & quæ non tollunt mala, sciunt addere. Non est necesse narrare discrimina, alimenta scelerum, solitudines.

Præterea, magnum momentum addit tempus titulo bonitatis, quem defectura non merentur. Bonum, & integrum idem æstimo: ergo bonum erit sine defectu. *Quomodo* sine defectu erunt, quæ defectura ipsa sunt? quibus deformitas sui exitus fœdat? Deficientia sunt ista, iam non bona, iam deformia cum tanto suæ adhuc essentia defectu, cum ipsius substantia enormitate. Non sunt bona, quæ peiora erunt, quò fuerunt maiora: mensura calamitatis est, antecedens felicitas. Tum lances, & calices à consistentia æstimamus: vitreis præferimus argenteos, & aureos; non credo, si aurum fragile esset, vitrum tenax sui. Fragilia tempore ipso sine vulnere per se hialcentia stultè putat diues bona,

Cui, licet aduersis cessantibus omnia parcant,

Lege tamen mortis sit faciendus inops.

Vides ex his bonis necessitatem miserie iuxta diuinum Prosperum, qui tamen attentus fuit excipere virtutem, & expiare tanta calumnia;

Omnis virtutum semper substantia salua est.

Cætera necessariò mala erunt, aut tu miser. *Quid* delibero? quid dubiè pronuncio? Necessariò tu miser, siue mala, siue bona sint: si mala, iam cum malis beatus non eris; si bona, iam sine bonis infelix eris, & iam hoc ipso bona non erunt, cum mala inferant, cum miserie sternant

G G 2 viam:

viam: duplex autem via est, aut cum illa te relinquant, aut cum tu illa; alterutrum necessarium est.

Cap. 5.

Accedit varietas sententiarum in bonorum complacentia: veritas vna & eadem est; error multa membra habet, varium vultum. Omnes homines, Anelidemus dicebat, bonum rati id, quod ipsos cuiusmodicumque capit, de ipso ferunt pugnantia inter se iudicia. In ipso consensu bonorum magnus dissensus est. Veniat in medium patentiùs bonum, quod minus opinio corripit, quod non tam ipsa, quam natura fecit, deus. Quantum dissidium circa formam est? *Aethiopes nigrorem & similitatem commendant; Persæ aduocantem, & candidam cutem; alij mediocritatem. Quot item dissensus voluptatum sunt? Quid dixerò de aliis, quibus non se immisit natura: sed magnum opinionis peccatum magna fecit? Quot dissidia in cultu, in cæremoniis exhibendi honoris, in habitu? Certè nihil erit, quod certò sciri nequit, quid, & quale sit. Nullum certum bonum est, in quo tot errores sunt.*

Cap. 6.

Exhibeo quoque conscientiam tuam hæc ipsa condemnantem bona, quæ commendat; commendas, dum optas tibi; condemnas, dum solum tibi. Mala quadam horum bonorum fides quæsiuit patrociniùm vnitatis: summi enim boni est vnum esse: vides omnia cæteris bonitatis priuilegiis destituta, & titulum solum vis defendere singularitatis, si solum in te sint ad infolentiam

lentiam auaritiæ. Quid, si assecutus sis, quæ vota distaxerunt? Non eris contentus, si omnia possideas, nisi solus omnia. Erras, summi boni est, vnum esse, non vnus: commune quid & publicum est; vnum est, sed omnium. Quid maius Deo bonum? At Deus omnium est, & communis consensus: ista, quæ tu putasti bona, cum vnus dumtaxat sint, bona non sunt. Quare? quia, quòd vnus sint, nulli profunt: in primis aliis non profunt, dum tua sunt. Debent desinere esse tua, vt incipiant proficere aliis: nummus, nisi alienes, alij non proficiet; adiiciam, nec tibi. Quid: non proficere, dixi? nocent, dum tua sunt, quia vnus: & ne alia damna, curas, pericula memorem, in quidiam interpono. Satis magnum malum est, cui magnum malum appendix est.

Iam illam, quam iactant, bonitatem dispiciamus: ad argumentum potius malignitatis erit, quantumuis se distendant, tumeant, rumpantur, parulam boni speciem effingunt, mutuantia illam, non ab aliis bonis, quorum potius dilabuntur præsentia, & velut sui pudencia effugiunt; à malis mendicant: qualis bonitas erit, quam mala præstant? Incommoda paupertatis, quæ sola est recusantibus grauis, quæ sola est commendat diuitias: fames exaggerat voluptates cibi: valetudini pretium morbi dederunt: debent malis esse bona, id est, videri; id, quod sunt, in aspectu est: id mirum, cum totum, quod sunt, habeant, quòd videantur; illi, qui plus vident, minora vident, aut non vident. Certè non res, vmbre sunt, pro ma-

iori contrahuntur luce. Adiunge, quòd sequentes fugiant, apprehensæ manum non implent. Non aliter hunc expectes mundum, quàm domum infestam laruis, & spectris; aut magicis procuratam veneficiis; ubi omnia voluntur, franguntur, periclitantur indemnia; videntur pericula & terribulamenta; non sunt: omnes tuti erunt, nisi à timore suo; non timentes, securi. Expende tamen, quàm procul sunt, vt bona sint, quantum sunt procul, vt te bonum faciant: istud colliges, quòd tu potius facias bona. Longè sunt, quòd tibi præstent, quòd à te desiderant. Facis illa bona, non dico vsu suo, sed tuo mendacio: tantò sunt bona, quantum tu falsus putando, imò quantum malus te fallendo. Annè vera bona erunt, quæ fraus fecerit, quæ malicia commendauerit? Opinioni deceptæ debet speciem à longè solum renidentem. Velut in agris quidam lapilli speculares scintillant diffusi; si querimus proximè, non videntur: ita ista putamus bona, cum caremus ad tormentum cupiditatis. Cum iuxta possessio locauit, contrahunt illam speciosam frontem, qua nobis illuxerunt cæcis. Qui imbecillis sunt, aut mero occupati cerebri, noctu vident luces, quas faciunt, aut augent. Corpora alienæ lucis non semper, sed à situ & intervallo, & obliquè micant. Non habent propriam bonitatem, quæ, cum distant, non cum adsunt, ostendunt: ita cupiditatis votum, fastidium est; tædet adeptos, quod adepturos torfit; contrahunt temporum qualitatem temporalia, quæ

quæ ad imitationem annorum amamus; futuros optamus; quos habemus, dolemus: nemo est, qui sensum non optet: quotusquisque cum illo gaudet? Plurimarum rerum spes consumit gaudium. Velut venatores ossibus alunt canes, vt venentur feras, quas, cum ceperint, ab ipsis auferunt: ita spes siccò quodam gaudio nos alit; mox, cum consequimur, læticia priuamur prædæ.

Fecit præiudicium sensuum istam damnandam opinionem, quorum iniuria coxtanea nobis est: ratio natu est minor; anticipant enim sensus sententiam bonitatis, quam sera ratio resellere vix potest. Firmatam reperit antiquitate, probatam votis parentum, maledictò æqualibus, qui, si bene amassent liberos, contraria precarentur, credo, & curarent. Aërij genitrix maluit perire, quàm filium regnare: reculauit fortunam, cui maximè optatur: nec inuidia fuit, sed amor. Præstat fortunæ, non dico, mediocritas, sed infelicitas. Miseris non deest solatium, deest fortunatissimis consilium. Post tot iniurias opinionis vnum vsu agnosco ad laudem virtutis nouitiz. Parum esset reici, si quod sint res, æstimerentur. Crescit meritum, si virtus comprimat cupiditatem; quorum æstimationem præhabuimus: si sensum cum antecessione currentem superet ratio; si cupiditatum licentia per anistrophen faciat temperantiam. Eleganter & salutariter Maximus in Theologicorum Centuriis ait: *Χρὶ τοῦ ὄντος σκοπῆν τὸ καλὸν, πῶς τὸ καλὸν*

καλῶ ποιῆται δέοντος ἀντιπροσῶ, τοῖς δὲ ὄν
 πρὶν ἐπιμύσειν χρῆσθαι πρὸς γένεσιν ἀρετῶν, ἢ
 ἰσχύσιν. Atqui demus omnia bona esse: ad pu-
 dorem nostrum est, esse pessimos instrumentis
 bonis. Cur, si placent ficta bona, nos, qui vere
 mali sumus, non displicemus nobis? Pertinax
 malitia est, inter bona, bonum non esse; impudi-
 ca malum esse complacentia bonorum.

Cap. 9.

Cæterum, restauremus quoque ignominiam
 eorum, quæ vulgus infamavit nomine malo-
 rum: non sunt. Mala putat, & publicat paupertate-
 tem; poterat & securitatem: pati elogio damnat
 labores; credo, si bene attendis, & patientiam:
 errat: iniquè mala pronuntiat, quæ malum non
 faciunt habentem, sed aliquando bonum, sapè
 meliorem: facilius bonitas crescit, quàm nasci-
 tur: aduersa non te miserum faciunt, sed fuisse
 ostendant; non te malum reddunt, sed teregunt.
 Prosperitas humana lacerum inuoluctum est
 miserie, quam dissimulat, per partes tamen
 transpicienda. Tegit miseriam, imò auget, non
 aufert: innocentiore, & veridica aduersitas est.
 Deus hæc sapissimè in bonos, quos amat,
 dispensat, qui delectu non errat, qui amare non
 desinit: non ergo mala credas, quæ optimus dat,
 aut bonis, aut vt faciat bonos. An mala erunt,
 quæ secundum præscriptum Christi, beatitudi-
 nis sunt sedes: quæ melior omnibus præsumptis
 ad documentum delectus: cui alimentum fue-
 runt labores, vestitus paupertas, gloria humili-
 tas: Iam, postquam ista dedicata sunt in persona
 diuina,

diuina, reuerentiam maiorem merentur. Bla-
 sphemia quoddam genus est, dicere, aut putare
 mala, aut reicere, quæ Deus & probauit, & com-
 mendauit. Quid? quæ non bona tantum, bea-
 titudines dixit. Quadam diuinitissima contage
 quid bonum, quid diuinum ex Diuinitate con-
 traxerit: velut quæ vnguentis suauissimis & aro-
 matibus coniuncta sunt, similem contrahunt
 odorem; coniungendis communicabunt: ita pau-
 pertas, labor, humilitas spirant quid diuinum.
 Busta clarissimorum virorum reuerentur etiam
 non clari: Sanctorum colimus reliquias etiam
 mali: labores, patientia, paupertas, subiectio, re-
 liquiæ Christi sunt; has cole, & serua: præsidium
 maximum erunt. Aduersus quem putas? Aduer-
 sus te. Si reliquias corporum adoramus, cur ani-
 morum negligemus? Corporum reliquiæ ossa
 sunt; animorum, virtutes & doctrina. Reliquias
 sanctissimæ Christi animæ veneremus, porte-
 mus; amuleta erunt cupiditatis nostræ: flecti-
 mus genu sanctissimis laboribus, sacram oscu-
 lemur paupertatem, sinum nostrum consecre-
 mus patientia. Si Crucem adoramus, quodd in illa
 passus sit Christus; cur ipsum pati non suscipi-
 mus? cur patientiam non suscipimus? Igitur non
 ista sunt mala, quæ Dei coniunctio veneranda
 facit, quæ bonis coniunguntur, faciunt, quaerunt.
 Aristoteles dixit, fugitiuam à malis paupertatem
 ad bonos confugere. Prudenter quidem prouidit:
 illam boni non irato repellunt supercilio;
 non eiciunt contubernio suo: à malis statim

impellitur, & quibusvis pessimis artibus è domo conantur trudere.

Cap. 10.

Adeo commutatis nominibus vulgus errat mala infamando, quæ honorare, imò adorare debuit: bona acclamando, & pessima votorum consecratione celebrando, quæ odisse satius fuisset: quamvis, si sincerè & nudè omnia dispiciamus, neutra, aut bona, aut mala sunt, nisi faciamus. Vltus nomen imponit iustum: nulla sunt bona, si malus es; nulla mala, si bonus: nemo est id, quod species solum dicitur. Quid refert, patiaris mala, si te bonum relinquunt? iam non malè te habes, cum bonus maneat. Cæterum, quid interest, non patiaris mala, qui malus es: nec ponit malitiam vacatione malorum. Certè non benè se habet, qui se malum habet; iam in hoc malum grauissimum patitur, nam se patitur. Istud grauius, quòd non in solo corpore, in animo se patitur & conscientia, cuius sensum fallere nequis, nec magnitudo ictus stupidum faciet. Quot impetus cupiditatum efferoiunt: quot metus inanes cædunt? quot curæ lancinant? quot opiniones atterrent? quot phantasmata securissimos conturbant: omne vulgus affectuum tumultuatur: mala, quæ sunt, cupiditates dico, & harum progeniem, vitia, inquieta & sibi obstantia sunt. Vbi, putas, pax erit, nisi vbi nullus, aut rarus hostis? Non itaque fœdus, nec tranquillitas vera erit, vbi mala ista sunt vera; & sunt plerumque inter falsa bona. Malum in primis est contrarium bono, deinde etiam malo: se ipsa mala destruunt, civile

ciuile gerunt bellum: at bonum omne bono est amicium. Istam concordiam adhuc in malis non habent mali. In his verissimum vides Claridemi dictum, ex carnificibus duobus compactum hominem, corpore, & animo: corpus lassitudine, inopia, fame excruciat; peius tamen pessimis impatientie beneficio: anima autem curis, metibus, votis, sceleribus. Hoc caret tortore bonus: alterum mitem habet, habet exermem; sine securi, sine ferro cæditur, sine impatientia, quæ malorum est acies, & cuspis. Cum ista bonorum tædet: sine illa nec mala fastidimus. Tutus inter mala bonus est; tortus inter bona malus.

Cap. 11.

Nunc vera conferamus bona, non ab alieno titulo, quæque ipsa appellatione honos commendauit. Hæc honesta sunt. Duplici ista nomine merentur boni gloriam, & quia sunt bona, & quia alia non sunt: superfluit illis magnitudo ad titulum vendicandæ cupiditatis. Certè, si minima essent bona animi, sola appetenda essent: qui caret alio cibo, & minimo & acerbo vitur: non sunt alia per se, & sine his bona: quid nisi hæc appetituri sumus? magnum faceret bonum virtutis, licet exiguum esset, vnitas alterius boni. Pretia auget raritas mercis. Bis iam magnum bonum honestas est, & quia maximum est, & quia solum: certè & quia rara est. Si adiciamus cætera potius mala, aut esse, aut fieri, & plurima & vulgaria, iam tercio magnum bonum dicas. Adice ad supputationem magnitudinis communicationem: adeo bonum virtus est, vt affla-

tu iuo omnia recree, omnia reddat bona. Magnum & perfectum est, à quo aliud est tale: nihil exundat, quod plenum non sit. Animalia, nisi iam perfecta, non generant: nihil dat alij, nisi quod habet. Virtus omnia bona facit, dum gubernat: istud patentissimum indicium est, solam virtutem bonum nostrum esse: nihil enim, nisi illa, te faciet bonum. Optima igitur erit, quæ bonos, & bona facit. Iniuste illi, quos diuitiæ, potentia, sanitas, robur, honores, & quidquid vulgus extollit titulo bonorum, malos reddunt, beati dicentur. Deest plurimum felicibus ad felicitatem: deest usus. Parùmne videtur? deest rectus usus. Omnia sine usu inutilia sunt; omnia inutilia superflua: non igitur possessio istorum bonorum sola felicitas est. Nec enim superuacuum, aut inutile est, beatum esse. Atqui usus sine sufficiet? si bonus, utique; si malus, nocet: rectus autem usus solius virtutis beneficium est. Sine virtute nullus felix erit: solum ille minus miser, qui minus felix. Qui minus istorum possederit bonorum, tantò minus malè ager, quantò pluribus caruerit: qui malus est, quantò minus ager, tantò minus ager malè, tantò minus errabit, tantò minus miser erit: ager autem minus, si infirmus, si agrotus, si pauper, si alieni iuris, si non sui.

Cap. 12.

Repetamus ignominiam bonorum, quæ celebrat cupiditas, quæ occupant inuidiam: collationem non sustinent. Certè nulla sunt, quæ collatis cum maximis minora non sunt: quæ collatis

tis cum minimis non sunt maiora. Non vides, quidquid inuides in Amaro, ubi ostendit fortuna, quid posset? Opes, potentiam, gloriam, voluntatem scelestissimo dedit minori fortasse nemine præter ipsam, nisi infidelitate sua expialset temerarios fauores, dum quem immeritò extulit, deturbat meritò. Omnem istam fortunæ iactantiam, dum confertur, videbis neglectam: nihil omnia dixit præ Mardochei poplite. O magnitudinem fortunæ, quæ composita cum re tam ridicula, non minor, non exigua, sed nulla est! Quid erit, si conferas cum seria bonitate virtutis? Si umbra dissipauit totum splendorem, quid Sol faciet? Si imperate, si inferre thesauros, si innatare deliciis præ obsequantia serui nihil putauit auarissimus homo, & mollis, quid erit præ honestate, quid præ veneratione virtutis? quam, vt relinquam, quantum ipse Deus colat, omnes etiam mali cum pudore verentur. Gratissima res virtus est, etiam pessimi laudant.

Nolim perdere operam in commendatione *Cap. 13.* eius rei, quam omnibus adhuc improbis commendatam video, etiam supra id, quodcumque vota fatigat. Certè & istud ad iniuriam bonæ spei videtur, quòd pessimi emendari non possent virtutis æstimatione, cuius illis opinio non deest; nec tamen suis desunt vitii: nisi cum diuisione viderem pretia dari, æstimant virtutem alienam, non suam. Nihil pretiosius est virtute, nihil ipsa contemptibilis: nihil pretiosius, dico, aliena virtute, quam supra fastigia fortunæ suspiciunt, etiam

etiam illi, quos fortuna subornauit: nihil contemptibilis virtute propria, quam vilissimo vendimus. Quid vilis flagitio, scelere, voluptate, periculo, cupiditate frustranda: Extraneae merces plus in aliena regione illas non ferente aestimantur.

Cap. 14.

Itam negligentiam propriae virtutis quaedam vilitas nostra facit. Dispungimus nos ex albo rationis: nobilioris palati istum putamus cibum, atque excellentioris naturae doctem, nosque excerpimus probis, iustisque, iniusta humani generis partitione: in duas enim findimus partes humanam naturam. Suspiciamus iustissimos, sanctissimos, fidelissimos virtutis alumnos, vt alienae à nostra speciei viros, quorum actus ad nos non spectarent: idè laudamus sine inuidia, miramur sine imitatione, quam aut irritam, aut nobis non consentaneam censemus: non aliter quam equum à prolixa crine commendamus; sed nos capillum non promittimus: gloria illa animalis est extraneae naturae, non nostrae: idè, quod in equo tribuimus laudi, in nobis contemnimus. Canes à persecutione, & morsu feræ estimamus; nos rictum illibatum & innocentem seruamus. Negamus ad nos spectare alterius generis laudes. Ita nobis extraneam virtutem putamus: laudamus, non imitamur; & quos illa exornat, alieni credimus generis, aut diuini: aut reputati sunt proximi Deo, aut Di. Idem mihi tacite videretur accidere omnibus, quos probitas eximia extulit, quod Pythagoræ, cuius frugalita-

tis

tis admiratio ad contemptum hominum ipsos homines induxit, qui, vt se ab imitatione excusarent, excellentius illum humana crediderunt natura: sic illi admiratores ignaui genera diuidebant, aliud Deus, aliud homo, aliud Pythagoras. In tertio genere locabant nouum bipedem humanis maiorem. Vulgus ita canebat:

ἄρθρον ὁ δίπους ἐστὶ, καὶ ὄρνις, καὶ τρίπους
ἀλλοῦ.

Bipes est homo, & avis.
& tertium aliud.

Per tertium bipedem, præter hominem, & auem, Pythagoram innuebant. Causatur inertia, & vilitas nostra maiestatem virtutis, quam, vt minus imitemur, plus admiramur: diuinum bonum putatur, ne teneantur æmulari humani. Nonne prouidentiam naturæ irritam facimus, quæ spem virtutis admiratione voluit incitare? Nos ad desperationem torsemus, & eius, cui diuinos multi consecrarunt honores, nihil aliud voluerunt, nisi carere, mirari.

Vide, quantam suggerat Deus Barbaris, *pef. Cap. 15.* simisque, opinionem virtutis: penè vsque ad sui detractionem. Irreprehensibilis vita, tota vna, tota sui, tota omnium, tota vera, caelestes viros, Franciscum Xauerium, & Andream Quiedum, Deos mentita fuit impiis: Numina simulabant Xauerius adhuc superstes, Quiedus etiam defunctus. Adèd penè cum iniuria Diuinitatis diuina fuit habita virtus. Inuenio mandatum scriptis extranei Auctoris, qui ab oculatis testibus fatetur accepisse, Iaponios Boncios coëgisse comitia, vt Xauerium consecrassent Deum, ara, sacrificiis-

que

que colendum; missisque ad illum nuntios (vt olim Bapiltæ) per quos diuinos referrent honores. Gloria est Christianæ religionis tales educasse viros, per quos ipsa, religio posset ita periclitari. Respondit humillimus Pater: Indignus sum, quod creatura sim; & vultis, Creatorem esse. Nec Barbaris visa fuit humilitas indigna Deo. Non potuit oblatæ Xauerius, quin procumbentes in genua pedes suos adorarent oculis. Sic quosdam consecrat virtus vsque ad simulationem sinceram Deitatis. Quemadmodum sunt imagines & sigillaria, vitales naturæ humanæ motus, actioneque referentia, tacito quodam nervo intus agitata, quæ fidicula, cum vna sit, multipliciter gubernat, & componit simul ad varios gestus hominis: simili artificio gratia per vnam cordis fidem & charitatem agit eximios aliquos viros ad diuinos actus, vt nihil nisi diuinum, nihil nisi caeleste monstrant, tanquam facticia quedam Numina, & signa Dei. Vigor animi, maiestas vultus, suada sermonis, beneficentia manus quasi Diuinitatem aliquam obiecit Barbaris Xauerium. Non est hebetior gratia diuina, quam ars humana. Multos fefellit pictorum pericia: imago substantiam simulauit. Fulgor quoque virtutis Andree Quiedi adhuc posthuma luce pro funalibus ad sepulcrum inuicuit, quod sepius conueniebant infideles venerabundi; ossa colebant, incenso thure, vario aromate, oblationibus, iurisiurandisque sacramento transacturi maiora negotia, quæ iuris subtilitas

subtilitas non poterat expedire, aut auaritia non sinebat; contendebant ad Patriarchæ Quiedi offensa religione dirempturi lites. Quin velut ad clementiæ aram illuc prece non frustra fusa, importunè mittebant vota, reparabant spes.

At, non miror veram adoratam virtutem, si *Cap. 16.* ficta pro Diuinitate suam vicinam Deo est, vt non ipsa, sed umbra sua, Deus putaretur. Proxima confundit longinquus intuitus. Zamolxidi sacra dedit, Hermetimo templum, Pherecidi aras: prope fuit Samius discipulus; honores magistri, mediam inter Deos & homines classem, Aristotele & Iamblichio contestibus, deputarunt admiratores eius. Quantum tamen nostræ religionis virtus, id est, vera, anteluceat virtutem superstitionis, id est, fictam, Xauerius ostendit, quemadmodum proditum litteris inueni. Neque inter homines, neque inter Deos illum accensuerunt Ethnici, non mediam illi classem dedicarunt, sed supremam: neque hominem putabant, neque Deum. Quid? supra Diuinitatem. Anne caligant luce virtutis: superiorem melioremque suis Diis, quod verissimum erat, cæci ipsi viderunt, dixerunt.

Ceterum, quam liberaliter virtus æstimatur, *Cap. 17.* tam miserè queritur. Iniqua animi partitione colimus intellectu virtutem, voluntate vitia. Huius causam reor pessimam vulgi vocem utilia subducentis ab honestis. Ista falsa diuisio nos distrahit: honestatem nequam non vereri, utilitatem magno abstractam errore ab honestate

persequimur. Fallimur: nihil utile, nisi honestum: quia sine honesto nihil prodest; cum illo omnia. Præterea sunt alia vitia, mutuo accipi possunt, commodabit vicinus, etiam malus, extraneus, si bonus. Quid? Substitui alia possunt; aliis compensari possunt; sola virtus sine vicario est, & ipsa rerum omnium vicaria. Sola virtus mutuum non admittit, nec precario quaeritur; ideo ante omnia præparanda esset; præcipuum est vitæ instrumentum, necessarium viaticum. Quem tibi putabis vitiosorem, qui commodat, aut mutat, aut qui dat? Plus dices liberalem prodesse, quam mutantem. Fortuna ad summum commodat, eadem repetit: natura mutuatur, similia exigit: virtus dat, nulla reuocat. Quid moror? Eligenda esset honestas periculosa, quam utilitas tuta: sed præter honestatem, puto, nec securitas est, nec utilitas, non dico tuta, sed vlla. Serio Phocyon ait: Hæc lex diuina, vt vna virtus solum sit potens, reliqua nugæ: potens est illa sola prodesse: quidquid iuuat, per illam iuuat. Distinxit Sextus ex placitis Stoicis genera bonorum: in primis illud, ex quo, & à quo licet iuuari: istud præcipue dicit virtutem: ab ea, vt fonte, manat naturaliter utilitas. Aliud est, per quod accedit, vt iuuenur: hoc genus actiones virtutū intelligit. Tertium, quod potest iuuare, iustus significat animos, Angelos, Deum. Itaque omnis fauor, omne emolumentum virtus est, aut virtutem respicit; siue à virtute sit, siue per ipsam: ex optima sobole bonorum est, sincera, pura,

puta, sine damno iuuantium, imò cum lucro. Nummos, si iuuas alium, perdes, quibus iuuas: virtus, cum iuuat, iuuatur, crescit subsidio. Felicissima diuitiarum genus credo, & vnum, nempe, verum. Hippocrates ita monet Abderitarum Senatorem: *Οὐκ ἔστι ἀρετῆς, τὸ πᾶσα χάρις χρηματικῆς, μετὰ δὲ ἰσὴν τῆ ἀρετῆς ἰσὴν τὸν διαπορεύειν ἀ κρηθόσθαι, ἀλλ' ἰμερῶσα ἔστω.*

Putemus igitur, cum virtutem audimus, cum reueremur, ad nos pertinere tam liberalem, tam propitiam, tam commodam, tam diuitem, tam pulchram in nobis futuram, quantum in aliis miramur. Non est omnino bonum, quod vbi que non est: modesta & innocens inuidia est admiratio. Quomodo admiramur virtutem, quam reuicimus? Homo es: dotem, & frontem humanæ gloriæ admittes: ad te spectare potest: non alieni generis decus, tui est. Si in diuinis viris est; est, quia facit. Vnde? Ex hominibus; & vt mireris, ex malis. Vis scire ad te spectare virtutem: spectat ad similes tui. Cur eam præsumis, quorum meliorem te præsumis: omnes meliores vis, quam sint. Cur, qui reliquis virtutem cupis, tibi nec possibilem putas? Ne iniuste vota distribuas. Sic te desiderata, vt alios: sic alios amas, vt te.

At, sit virtus extraneæ naturæ decus, cur illa, id est, modestiæ tenus modesti sumus, & non perfingimus claustra aliena? In brutorum nos naturas intromisimus; cur nolimus in diuinatæ

Non sunt diuina, sic pecunia, vndequeque comparatur: magis enim sunt virtutis facia, que à iustitia non reguntur, sed in appetitibus se profertur.

Cap. 18.

Cap. 19.

HH 2 Audacia

Audacia æternæ laudis esset terminos violare alienos, vt tantam suffuratemur gloriam. Animalium proprietates alienas contraximus: leonibus surripimus iram: scatis vsurpamus libidinem: lupis, & accipitribus suffuramur furacitatem, rapimus tapacitatem; purpuris gulam, coruis ingratitude, mutans perniciam, formicis auaritiam, polyphis simulationem, stellionibus inuidiam, vulpibus fraudes, pastinacis voluptatem; anæ pericula, quod consequens est? Centones biutorum simus. Si vitia ausi fuimus imitari; quid non audebimus quod sacratius habent, temerariamus; nec securissima territoria, Oceanus, & æther, immunia sunt nostra audacia. Leonardus Vinciæ auim, Nicolaus Vrinator piscium vsurpauerunt priuilegia: si in his futilibus, si in pessimis violamus naturæ ritus & fas; quæ impudens modestia est, quæ iniusta obseruantia, contineri, ne continens sis, ne iustus, ne bonus? Solliciti & temerarij sumus, vt siamus fera & bruta; ignaui, vt diuini. Quæ maior ignauia, quam magna diligentia, qua magna amittimus bona, id est, bona. Satis est ad magnitudinem titulus bonitatis. Amittimus virtutem, amittimus id bonum, quod nos bonos facit, quod mali non habent; cuius magnitudo opinionem superat; cuius utilitas open; cuius pretium vitam. Nullo virtutem taxare pretio potes, quod vilissimum, & iniustum non sit. Quid, si spectes, quam carè æstimas vitia, quam sublimem taxationem vilissimarum rerum fecisti? Aspice pretium,

tium, quod imposuisti auaritiæ, voluptati, imò pœnitentiæ; inagnos labores vitæ ipsam, si opus esset, vitam. Pudeat non minoris parare luera, quam damnâ.

Reuoca, quantum pro virtute Antisthenes, *Cap. 20.* aut Zeno, aut Crates aliqui, quibus mortalis fuit, sunt passi, rigorem illum, & odium voluptatis, propè & naturæ: fame, frigore, æstu, paupertate, nuditate, laboribus quesierunt, quam nos æquali perdimus diligentia: magnis amittimus laboribus maiora bona. Ad hæc, non virtutem omnes illi querebant, quibus solida non fuit: simulacrum eius mactatis cupiditatibus adorarunt: velut enim coram Imperatorum statuis ludi olim celebrabantur; ita Philosophis festiua fuit statua virtutis: ludos præ illa fecerunt, quidquid vulgus magni fecerat. Adicæ, quod Stoici mortales animas rebantur, nec præmium virtutis expectabant, nisi ipsam; gratis illi laborarunt. Nos post supplicij posthumi formidinem, post gloriæ spem, maxima emimus ignauia ignominiam nostram. Dices, errore p̄cos inductos ad diligentias illas: putarunt beatitudinem, aut solam virtutem esse, aut præcipue. Antiochus, qui humilius Zenone docuit, solùm negauit beatissimam vitam virtutem; dixit tamen beatam. O ignaue, ista te exceptione damnas. Cur piges? Sine virtute beatitudo non est: nihil fit sine instrumento suo: tale illis visum medium fuit, quod putarent finem: te non excusabit veritas: plus debes sequi virtutem, quod beatitudo

non sit, quàm si esset. Instrumentum beatitudinis maioris est nos per virtutem conuoluantis, & ad cuius exemplar est. Nihil deest virtuti: per se sufficiens est vitæ, si non beatæ, beandæ, nunc bonæ, & lætæ, & inter miseria huius vitæ felicis.

Cap. 21. 97 Anne bona misera & concisa maui defendere felicitatem: Consentis cum miseris perdentibus, dum quærent beatitudinem: res integra & indiuidua est. Cur partes quærentur? Dum difsecatur, quod integrum placet, perditur. Causa erroris humani & certissima infelicitatis, felicitas diuisa est: non indigere beatitudinem putarunt, diuitias adorarunt honorifico felicitatis titulo: alij imperium, & honorem, quos summa potentia timidus fecit: alij voluptatem, qui lætè viuere iudicarunt bene viuere. Errarunt diuisione rei indiuiduæ, sufficientia, potentia, læticia idem sunt, & tantum sunt, cum idem sunt, vt beatitudo sunt; cum sciuntur, nihil. Qui vnum sine alijs quærit, ipsum, quod cupit, non inueniet: iusta repulsa votorum est, minus petiisse. Quod nihil indiget, non indiget potentia. Itaque & sufficientia & potentia, loca, aut eiusdem naturæ sunt: tum, quod sufficiens, quod potens est, non potest contemptibile esse. Iam sufficientia, & potentia authoritas accedit: accedit & læticia. Vnde tristis erit, cui nihil deest: igitur sine membris beatitudo est. Vnum est, quidquid illa est, & pro omnibus est: nos, cum in artus distinguimus, destruimus, & laniamus. Diuitia honorem desiderant: non igitur opulencia est felicitas, cum

cum egeat parte felicitatis. Voluptas cupit honorem, minus dicerem, odit: honos sapè eger, sepius inuicem moriet. Misera bona sunt, qua mixta malis, quæ a bonis diuisa. Simplex est, & vnum, quod vere bonum est. Quem admodum diuisus homo perit, ita beatitudo dirempta definit. Ita, qui impartibilis rei conatur portionem indidici, nec partem consequitur, quia nulla est; nec ipsam, quia non affertur. Hinc palantes per magna pericula in maiora, per omnia voluptatis præcipitia, per omnes eliuos potentia, per omnes auaritia latebras multiplicamus vota: quærimus, quod destruimus quærendo, transultatione rerum repetimus summum bonum, vnde recessimus, sed ignoramus viam: velut ebrii domum reuerti nescimus. Virtus solum via est, ipsa est indicium: imaginem beatitudinis præfert: & sufficiens, & honorifica, & læta est: ipsa quoque pro omnibus est. Nec aliter quàm Sol calorem, & alias sublunarium corporum continet vires, sine sua forma: ita virtus eminenter completitur omnes vires, omnes commoditates opum, voluptatum, ambitionis defæcatis, & puras, sine suis damnis, sine suo pondere.

Cap. 22. Quid iam causari potes, nisi difficultatem virtutis, quæ, licet beatitudinis sit via, ad ipsam hanc viam, aliam nimis miseram viam esse: Erras, si miseram vocas, qua itur ad beatitudinem, quemadmodum errares, si beatitudinem diceres viam miseria. Quid puras non tanti faciendum virtutem, vt per mala petatur? cur tanti fecisti malum,

malum, vt per bona peteres? O ineptiam! per falsissima bona ad verum malum cucurristi, & per mendacia mala ad verum bonum non ibis: In difficultate virtutis nosce gloriam suam, & viciniam felicitatis per se amanda. Cur putas naturam consignasse præmium præsens, velut numerata pecunia voluptatem aliquam actionibus humanis, nisi solum virtuosis? Has docuit per se faciendas. Nec tamen sine sua voluptate sunt, tantò maiore aliis, quantò ipsa virtus: lentior tamen, & sera ista iucunditas est, sed maior: voluit ostendere, non mercedem esse, sed gratiam: liberaliter virtus appetenda est: si pretium non velis, gratia referetur, licet nolis. Adice, aliarum actionum præmium limitatum esse, decrefcens augmento ipsarum: qui plus comedit, minus delectabitur; gratia tamen virtuti relata, subtilis illa sua, & secunda, & innocens voluptas crescit pro cremento actionum. Felicissimum istud bonum, quod vsu non deteritur, non consumitur, nunquam fastidio est: cuius fructum maiorem vsus facit. Ne quæras bona pereuntia, vt sint bona, aut videantur, pecunias, delicias, gulam. Vsu nummus deteritur; cibus, vt placeat, consumitur: illa potius elige, quæ vsu pretiosiora sunt, consilia, bonas actiones, virtutem denique.

Cap. 23.

Cætera propter virtutem decreuit natura, & limitauit, in cuius obsequia direxit. Tamen si virtus eadem sit, & honesta, & utilis, & iucunda: nos tamen ista distinximus, & præuertimus, interdum ad vtilitatem honestatem virgemus, ad delectatio

lectationem vtilitatem torquemus: violauimus sanctissimum naturæ ordinem: sic bonorum gradus digessit; infimum delectationem posuit, medium vtilitatem, summum honestatem: non relinqueremus vtilia, aut necessaria vita, concessit voluptatem. Quare, quoddam minus appetibilis natura sua est, delectatio est. Deinde delectationem & vtilitatem mediocritate circumscriptis, non propter se fecit, sed honestatis causa, cui accommodari, cui commensurari debent. Honestum liberum fecit, sine conditione, sine modo appetendum: per se bonum est. Nos fas istud euertimus, in fastigio infimum locauimus: delectationem adorat cupiditas, quam nummo colit, & nummo maculat pudorem. Religiosus istum ordinem bruta colunt: gradiuntur animalia per prærupta, & præcipitia, vt bibant. Quid dolore emunt? Voluptatem? Minime: cara esset. Vtilitatem naturæ petunt, necessitatem: cum sumperint, quod satis est, quiescunt: nullius illis rei voluptas sola titulus est: tum honestatem vtilibus præferunt, nihil vtilius vita. Miraris, honestatem dixisse, vbi ratio non est: mirare rationem & reuerentiam honestatis, adhuc vbi non est ratio. Non dico, honestatem in feris esse; sed cultum honestatis, quam in statua reuerentur. Generosa nonnulla animalia, tauri, leones, nulla vtilitate, nulla voluptate proposita, vsque ad mortem decertant. Quid præsumunt, si non honestum, honorificum, propter quod omnis voluptas, omnis vtilitas contemnenda est? Tanti fa-

ciunt honestatis umbram, honorem: adeò natura commendauit brutis vestigium virtutis, vbi plus non potuit.

Cap. 24. **M** Redeo ad virtutis difficultatem, istud vellem expiare nomen. Iniuistè difficilis virtus dicitur, quòd nos ignaui & socordes simus. Lucem iniquè appellabis inuisibilem, quòd cæci illam non videant. Dixi in superioribus, si vitia ausi sumus imitari, quid non audebimus? Non inconsultò ista mihi excidit sententia. Scio difficultatem vitiatorum, credo faciliorem virtutem. Si naturam spectemus suam, tractabilis, & comis est: vitia afficiant nostra, quam sentimus, difficultatem. Componamus exactè vtrumque, vitium, & virtutem: expendamus cum diuino Isidoro Pelusio, qui Vrsenuphium ab hac opinione subdixit, vtrum difficilior sit, sexcentos thesauros perferuari, an præsentibus facultatibus contentum esse: diu, noctùque turpes quæstus, ac seruitiles numerare, an frugalitatem complecti, atque amare? omnes lædere, an læsis opulari? cum legitima vxore congreri, (nondum enim summam Philosophiam pono, sed quam plerique consequi possunt,) quàm alienas nuptias perfodere, ac violare? incurabili auaritiæ morbo laborare, an ab huiusmodi furore liberum esse? dolos necitare, an citra fraudem commercia cum aliis habere? Tribunalibus molestiam exhibere, an quietem agere? bona ad se nihil attinentia rapere, an etiam sua largiri? in negotiorum & criminum cœno volutari, an à negotiis & timoribus

ribus immunem esse? de multis rebus, quæque perfici nequeant, in cura & solitudine versari, an vnã hanc curam habere, quoniam pacto à virtute minimè excidas? in negotiis, ac rebus gerendis libenter versari, an in otio viuere? nunquam fatiari, an ne ea quidem amare, quæ etiam post fatietatem contumeliam accersunt? nauigare, aut naufragia perpeti, an in portu sedere, atque aliorum naufragia prospectare? Iam & isthinc voluptas, & hilaritas virtutis commendata est: cum facilitate lætitiã prætulimus. Gula enim sexcentos morbos appendices habet, dolores capitis, vomitus, apoplexias, paralytes: ferè omnium malorum stirps, voluptas sensus est; tam misera est; suis opprimitur ramis. Diuitias sequuntur timores tui, inuidiæ alienæ: honos periculis sustentatur, vilitatibus procuratur. Cur igitur, aut difficile, aut molestum putas consequi virtutem, sequi Deum, quem facilius auro inuenies. Non est opus contractis terræ ossibus, exsectis montium visceribus sub saxa, sub latebras eruere; occurrat. Si quæris, ille te quartis, ille te inuenit, & dum inuentus es, inuenis.

DIORISMVS II.

De collatione diuitiarum, & inopia.

Sed, quia virtus satis accepta sit, etiam pessimis, neque eius tam peccent contemptu, quam

7

Cap. 25.

quàm æstimatione malorum, aut non bonorum, insistant horum reuerentiam perdere, nunc singillatim. Satis ad hoc esset, si, fama neglecta, dispiciamus naturam. Veniant in medium in primis opulentiã, & frugalitas: exploremus, an bona, aut mala sint, & vtrã præferenda. Numerus cupiditatum istam litem dirimet. Inuultissimè diuitias felicitatem putabis, irritantes cum iniuria felicitatis vota. Quem dices beatiorẽ, qui plura habet, an qui minùs cupit? Certè & istud nomen paupertatem maximè commendat. Quid beatitudo est? Summa inopia cupiditatum. Huc aspirat auaritia, vnde maximè recedit; & per diuitias rerum, paupertatem desideriorum amat: id minùs obtinet, quod optat; id minùs facit, quod probat; id facit, quod non vult facere; cupiendo probat non cupere: cupit, & quod cupit, est, non cupere: mendicans à fortuna, quod sibi potest dare, tum facit, vt sibi det, si non mendicet. Quique sibi concedit, quod non vult perere ab alio. Exploratio inopiã desiderium est, opulentiã fastidium. Itaque ille ditissimus erit, qui desideret nihil; quem pauca satiant: irrita copia est, vbi cupiditas inopiam fecit. Non certa regula mentiendã sunt diuitiũ possessione, sed defectu, ob cuius causam sunt: non enim fuerunt inuentæ opes, vt solùm plura habeamus, sed ne quid deesset. Idem mensura opulentiã erit, non quantum plùs habeas, sed quantum tibi minùs desit: deesse autè cupiditas facit. Quare modus diuitiarum, aut inopiã, cupiditate demonstratur.

stratur. Quem putabis pauperiorem inter Philum, Lælium, Scipionem, Crassum? Philus minùs habuit Lælio, Lælius Scipione, Scipio Crasso. Si errate non vis, hunc puta, qui plùs habuit; sed, cui plura defuerunt, quia plura desiderauit, nec amplius diuitiis suis potuit, quam videri diuitem non esse, & videri aliis, non sibi.

Ergo, si cupiditates hominis vnus, imò vna cupiditas sufficit ad titulum miserix, ò miserimum diuitem, quem plurimorum hominum cupiditates infestant! non se credit vnum, sed multos; pro multis desiderat cibos, amictus. Egregiè diuinus Columbanus ait:

Molles cumulat tinearum ad pabula vestes.

Non, quod vni homini satis sit, sibi præparati vult; sed quod populo fortasse. Tolerabilis norma votorum, necessitas est. Ille ad cumululum miserix sibi optat, quibus non eget; imò, quibus nec multi egent. Spatiosum istum scopum sepius feriet fortuna, & toties miser erit, quoties potest esse; & quod mireris, quoties vult non esse. Adice, ad apparatus cupiditatum non solùm superfluitatem suam, sed necessitatem alienam; rerum, dico, & hominum: nam, præterquam cupiat sibi non necessaria, desiderat, quæ rebus aliis necessaria sunt, iis, scilicet, quæ habet. Possessæ rei necessitas in possessorem exundat. Non minùs quisque eget, quam res suæ egent, & egent omnia: magna domus eget magna familia, eget pluribus habitatoribus; & plures habitatores pluribus utensilibus: igitur, cum plura

dinet

diues habeat, non tantum plura cupit, sed pluribus eget. Egregium facinus diuitiarum, quæ se felicitatem mentiuntur, augere cupiditatem, augere necessitatem. Duplici via ista ampliatio votorum diuiti contingit; cupit plusquam eget, & eget plusquam alij. Qui, si liberalissimus cupiendi in superuacuis est, in necessariis non se continebitur: maior necessitate, precipitatur nimietate. Vide, quam insufficientes diuitiæ sunt, quibus adhuc necessitas non sufficit communis. Quidni? adhuc, si nihil egerent, votis egebunt. Nihil sufficet illi, qui superflua facit necessaria, cui natura non sufficit, qui pondera malorum auxit cupiditate bonorum. Sequuntur cupiditates curæ, possessiones discrimina: plura cupit, plura possidet diues; plus timebit, plus periclitabitur: nec securus, nec tutus erit. Si pareat fortuna, non parcat cupiditas. Vbi tuta sint omnia, non erit ipse tutus votis suis, nec securus curis. O bellam auarorum beatitudinem, cessare, securus esse, cum incipiunt esse beatos; perdere tranquillitatem, cum consequuntur felicitatem; indigere in copia! Quibus, dices? Quibus egent opes, certe multis, securitatem nunc solum memoro. Nihil minus diuitiæ faciunt, quam pollicentur: promittunt sufficientiam, præstant indigentiam, nequeunt ponere naturam suam, nequeunt auferre à se, ne possint auferri: alienum petunt præsidium, ne auferantur. Vides iam indigentes, quibus putabas non egere: in contrarium recidit spes, egentia sunt, dices diuitias.

Adiice

Adiice maximum opprobrium diuitiarum, *Cap. 27.* alimenta vitiorum esse, organum voluptatum, libertatem peccandi, clauem auream scelerum. Anne parum malum erit, per quod mali simus? Malefici etiam instrumentum damnatur. Verissimè diuinus vir Eucherius ait: Quædam societas est penè etiam nominis duabus his rebus, vitiiis, & diuitiis. Agrè sine opibus gubernantur vitia, quorum ille velut manubria & capuli sunt. Ferè autem omnium malorum, aut quæ facimus, aut patimur, causa est. Usurpa ab illo hanc vocem:

*En ego tempestas, ego tota insania mundi,
In me, inquit vobis, ather vnit, & mare surgit,
In me terra præcul, mors proxima, nulla Dei
spes.*

Ionas procellæ causa iactatus in pelagus redemit iras vndarum: tradendum est aurum pro redemptione malorum: naufragantes

onus omnes

*Præcipitant, certantque pericula vincere
damnis.*

Minoris constabit tibi salus, quam Tertullianus de naufragis dixit, non damno aliquo vincet pericula, sed magna utilitate, qui exoneratur inutilibus. In isto discrimine præoccupatio fortunat.

Ioannes Geometra canit:

*Εἰσὺ τὰ δ' ἔπει, μάλ' ὄκα, μὴ ἐξολόσῃς, φίλε
τέκνον,
Κυτὰ σε προθάνατα, βέδ' ἰὸν ἐξολόσῃ.*

Expecta perdi rebus, nisi prior perdas. Liberum est,

*Hac nisi perdidieris cito,
At quidam,
Optimo fili,
Præuenient
Mox te, præuicentique fevent.*

est, & expeditum iter salutis. Guigo ait: Exonerando iter. Quid promptius, quid facilius, quam quod sine onere adhuc tui facies. Tam prouum, tam expeditum est conseq̄i felicitatem, sequi Deum, vt nec te opus habeas: imò nimis te impediās, si onustus te sis; quid, si tuus? quid, si alienis? Quid ad ipsam vitam commoditatē superuacua: impediunt id, quod sufficiens est; imò quod necessarium. Quid putas magis tibi necessarium? Fortasse dices, nihil præ vita? Sæpe istam impediuit superuacaneum aurum, plus ipsa æstimantium, cui ipsa cessit.

Cap. 28.

Ad hæc expendamus opulentiæ utilitatem: sit magna: hoc vnum damnum non compensabit, quod possis plus nocere, plus peccare,

Propter opes vitreas, aurumque rebelle.

Adiice non tantum propter, vt Licentius dixit, sed cum opibus. Quam tamen utilitatem dices? Remedium necessitatis? Bene, nisi ipsa fecisset necessitatem: fecit morbum certum, remedium est incertum. Egentias diuitum non noscit natura: nec mederi potest: plagæ auaritiæ sunt, quas diuitiæ non fatiant, sed exulcerant. Anne bonæ erunt, quæ tam maneat & enerues sunt, vt nullum malum auferant? Quod malum auferre possunt, cum nec ipsam sui famem tollant, imò irritent? & per infinitas amplient necessitatum appendices, cupiditates dico? Nihil illis vile restat, nisi paupertatis similitudo: sed facilius, & lætius est pauperem esse, quam imitari. Multi, qui sunt, nolant videri, quibus maxima miseria est.

est, simulare fortunam. In silentio infelicitatis suæ luunt pœnas pudoris pertinacis. Quemadmodum autem imitatio diuitiarum pauperi miserissima est; ita diuiti affectatio paupertatis innocens erit & secunda. Quam rogabis affectationem dixisse paupertatis? paria vota habere cum paupere, cum natura, id est, pauca, id est, necessaria. Tam digna res paupertas est, vt ipsius imagine & colore opulentiæ, nec incommoda sit, nec inhonesta: illi locupletes non solum beatius viuunt, sed laudantur, qui mediocritatis specie imitantur pauperes, qui sine superbia, sine ostentatione, sine strepitu, modico cultu magnas administrant facultates. Administrare dico, non seruare: aliud est modestum esse, aliud miserum. Nec avarum dico similem pauperi; non meretur nomen honoris. Quidni? Dicam similem egeno: aliud enim est pauperem esse, aliud egere. Nec istam similitudinem concedam: vacat similitudo, vbi substantia est. Non similis egeno est, sed egenus: nihil habet, dum plus habet: perdit omnia, dum seruat: nihil interest inter diuitias naufragas, & seruatas: perditum est, quod inutile est. Cæterum, quemadmodum paupertas, norma est innocentis opulentiæ: sic eiusdem paupertatis norma beatitudo est, & vt audacius dicam, Diuinitas. Deus nulla re ad usum sui eget, cui simillimus erit, qui minimo indigeat.

Adiiciam, utilitatem rerum potius pauperi esse, quam diuiti; nolenti dico, quam possidenti. Utilitatis forma, vsus est: maior rerum vsus

Cap. 29.

contemptus est, maior & fructus. Vſus domini-
 nium ſequitur: nullus rerum dominus, niſi qui
 contemnit: nam, qui nimis amat, non dominus,
 ſed ſeruus eſt; non tam poſſidet, quam poſſide-
 tur: ergo nec vitur, niſi contemptor, niſi pau-
 per, aut huic ſimilis: tum nullius rei vtilitas eſt,
 niſi bonæ; vtile bonum eſt, cùm contemnun-
 tur, ſunt maximè bona: ergo maximè vtilia. Mi-
 raris bona contemptu fieri? Memento bono-
 rum legitimam naturam, communionem eſſe.
 Non eſt bonum res priuata, ſed publica: debet
 pluribus ad eſſe, imminutum cuique, integrum
 ſingulis. Deus omnium bonorum archetypum,
 communis res eſt, & ad omnes æqualis, ad vni-
 uerſos tota, ad imitationem ſuam affectat om-
 nia. Iſtam optimam conditionem boni ſolum
 contemptio facit: contemni res ab omnibus
 poſſunt, poſſideri ab vno ſolum; contemptæ
 ſatis ſunt, & cuique, & cunctis. Næ contem-
 ptor rerum inuidendæ felicitatis eſt. Vtrum præ-
 ſtabit, nulla re neceſſaria egere, an multis ſuper-
 fluis abundare? Qui contemnit, non eget, nec
 cupiditate. Ad rem difficilem peruenit, ſecurum
 eſſe, non egere adhuc voto. Qui poſſidet multa,
 ſuperuacuis exundat; & ſunt ſuperuacua, quot-
 quot habet: alia optat, quam habet. Præſenti-
 bus offenſa eſt cupiditas. Nuñc auſim dicere
 pauperem illum ditiffimum: nam & ipſi ſuper-
 uacua ſunt omnia, dum vltra neceſſitatem recu-
 ſat, & cui neceſſaria (ad innocentiam huius ge-
 neris diuitiarum iſtud eſt) nulla ſunt, dum citra
 volun

voluntatem eget. Tum præſentia diuitiarum
 diuitem non conſtituunt: vicarium hic titulus
 admittit, ſi tantumdem habeas, ac diuitias, diues
 es: non minùs diues cenſetur, qui in nominibus
 pecunias habet: ditior ille pauper eſt, qui, cùm
 nihil habeat, non habet cupiditatem, cuius ino-
 pia maior eſt omni copia. Tantumdem & velut
 in nominibus habet, qui nolit, ac ille, qui poſ-
 ſidet omnia. Quid, ſi conferas immunitatem men-
 tis: Non qualitas, non numerus rerum, non va-
 lor diuitem facit. Quis, rogo, ditior, qui duo ta-
 lenta, an qui vnum prædium habet? Dices, is, cui
 res ſit maioris æſtimationis. Dicam iam, qui ſa-
 nus eſt. Sanitatè corporis talentis & prædio eme-
 res: plus itaque habet ſanus, quam qui talenta,
 quam qui prædium poſſidet: ergo locupletior,
 cui ſanior, & valentior mens, quam cui ditiffima
 ſit cupiditas. Deinde abſurdum erit dicere diui-
 tem, qui pretioſa habet, & non qui ſit pretioſus:
 & nemo pretioſior, quam qui pretioſa non vult,
 ſed pretioſiffimus, qui nec putat.

Paupertas verò res caeleſtis eſt, leta, inno-
 cens, ſecura, ſufficiens, &, quod mireris, diues;
 &, quod inuideas, iuſta, Cap. 30.

*Inſtitia eſt: nam ſemper egens, & pauper ho-
 neſtas.*

Diuitias compendium deſideriorum facie, non
 laxi ſæculi, non lati fundi, non ingentes reddi-
 tus. Ad remedium indigentis quantis opes, ſed
 fruſtrà: is ſolum non eget, qui non cupit, non
 qui habet. Hæc ars cupiditatis eſt, inter ſuperua-

cua egere. Caterum diues paupertas est, sine alterius nominis ignominia, sine odio inuidia, sine fauore fortuna. lactat cum Metrodoro, in desperationem adigens fortunam, illam vocem: Occupauit te, cepi, interclusi omnes tuos gressus, ad me aspirare nequis. Certè, qui fortunam non sperat, nihil timebit. Res est facta paupertas, cui nemo insidiatur, nemo inuidet, sine curis, sine periculis, sine damnis: tota in bonum composita animi & corporis. Iuuant valetudinem tenuis victus, nec delicatus, labor conueniens, somnus moderatus, parum molle lectum, aura & cælum liberum. Eximij generis diuitias pauper habet, innocentes sibi, & omnibus, quas nec disponere labor est, nec discrimen possidere: propter quas nemo occisus; nemo mala aut fecit, aut tulit. Quidquid malam fecerit paupertatem, malas quoque facit diuitias: vtrumque mala mens facit. Quocumque transmittas venenum, siue in aureum, siue fictilem calicem, lethiferum reddet: vitium in animo est, transmittimus nobiscum:

*In se retinet status omnis
Quicumque miseriam, graue, durum,
Quod scire status nequit alter:
Experta feret leuiore,
Notaque magis ope sissu.
Febrem patiens modo dextram
Mutat latus huc, modo leuam:
Nunc ventre cubat, modo dorso:
Hinc pace caret, quia secum*

Feri

*Feri intrò malum, suis omnis
Idcirco locum grauis angit.
Se corrigat, & paret intrà
Pacem sibi, det que quietem.*

Huic tamen paci, quam vult Gerson, accommodatior paupertas est circuncensis curis. Quin ferè omnis mutatio miserie cum damno est: si ad diuitias confugisti, non fugasti mala, solum commutasti; adde pro maioribus. Solius animi mutatio secuta est. Felicior fies, si alius sis, non si tibi alia sint, non si plura, non si omnia.

Hactenus fortunam, & ingenium paupertatis *Cap. 3te* contudimus: nunc dignitatem non philosophicis dumtaxat decretis, theologica etiam dissertatione scrutemur. Quis dignior, qui seruit, an cui seruitur? Anne minor Rex erit, quod manu non tractet nummos suos; an Præfectus ararij, quod alienos? Non diuitem facit administratio pecunie, sed seruum. Simile censè discrimen inter pauperem, & diuitem: iste illius thesaurarius est: ergo seruus; illum dominum puta. Ioannes, cui à virtute cognomen, Misericors fuit: dominis suis à reddi pecunias iussit: rogatus, quos dominos vocaret, pauperes respòdit. Anne iuste quereretur inops, iniuste sibi à Deo prouisum, quod aliis superuacua adderet, sibi adhuc negaret necessaria? Faleur: ex quo cognoscit Deus inopè suum; credo & magis suum; nec minus amat, nisi plus peccantem: non angustiùs, sed angustiùs prouidit: non censum eius alteri dedit, sed commendauit. Haud pura diuitibus plura indulisse, sed commisit.

11 3

missile: nec pauperem sine sorte reliquit, nec diuitem gemina donauit: illum noluit onerare curis; translatę in istum sunt pro utroque curaturum, & partem suam, & alienam, id est, pauperis administratione exonerati. Commendauit itaque locupleti diuina illa Bonitas, prouida nostri boni, sortem suam & pauperis, cum isto onere, vt huic opportune restitueret, & exigenti necessitate redderet.

Cap. 32.

Maxima ista pro utroque prouidentia est ad meritum cumulum. Astutum diuinę illius mentis consilium fuit, depauperare aliquos his bonis egenis, vt omnes & diuites & egeni locupletissimi fuissent bonis non egenis, meritis, virtutibus, actionibus studiosis; vt diues distributione & ministerio erga pauperem mereretur; pauper, aut otio diuinorum, aut patientia egestatis, aut relatione gratię. Ideo commissa est diuiti fors inopis, non ad fructum, sed dispensationem: in illo sollicitudo maior est, maius onus; in isto maior quies, maior dignitas. Si locuples deficit officio, non Dei culpa est prouidentis cum maiestate pauperi; cuius nec obinde deterior conditio erit. Pręstat esse creditor iustus, quam debitor iniquus; imo quam æquus: nec iam pauper est, cui plura debentur, cui famuli sunt, & sunt famuli diuites. Amulari quicumque inops Ducem Romanum potest, summam ratum felicitatem imperare diuiti, quam esse: sunt enim omnes locupletes serui pauperum, ad ipsorum ministerium auctorati diuinitus. Quam bene
compo

composita: humanę res essent, si fas istud diuinę prouidentię non temeraret auaritia. Certę ad istum esset fortunę, ad cumulum charitatis. Perit fortuna, vbi misericordia est. Belle Menander ait:

Et πάρος ἰσονδύσιο ἀνάσσει ἀεί,

Οὐδέτε ἀνδρῶν ἀνδραγαθῶν ἰσὸν τῶνος.

Istam inuentionem fortunę inhumanitas fecit, quam Deus satis magna prouidentia exclusit, infixo, innatoque edicto, exemplar charitatis, amorem proprium indicente, ne quod nobis nolimus, velimus aliis.

Nosco salutiferum, mansuro munere legem,

Vno qua cunctis prohibet officio.

Nam, cum aliena mihi mandatur cura, necesse est,

Vt mea mandetur, sic quoque cura alij.

Appono & aliud eiusdem diuini viri Orientij:

Indice non opus est, doctor nec queritur vltima:

De nobis scimus, que bona, quam mala sunt.

Quam arctus hinc nexus dilatatę charitatis, omne genus complecteretur?

Musua constringet cura hominia hominem.

Iustissima conuentio est, vt alij curatores tui sint, quod de aliis cures. Qui sibi detrahit, vt addat alij, nunquam tantum detrahit, quantum contrahit commodi: vicissitudine compensatur beneficiorum, aut memoria beneuolentię, & animi eorum, quibus benefecerit, sin minus conscientia benefacti: plus ista voluptatis afferet,

*Si alter feremus semper
auxilium alteri;
fortuna
auxilio nihil
foret nobis
opus.*

quàm fuisset illa sensus, qua abstinuit. Cæterùm, quàm inhumanum est necare alios, vt te nutrias, scilicet, vt subornes interitum tuum perniciorem, cuius calcar gula est? Apicius, maximus ventris Sacerdos, vt delicatius coleret, & splendidius, macetabat homines ad murænarum pabulum, vt humana pingues sagina iucundiores suos experiretur palatus. Anne humanitas, vt impensis mulceas stomachum superfluis, necare pauperes, quibus non subuenis? Vtrolibet modo macetas hominem ventri. Collega Apicij est, quisquis non misericors.

Cap. 33.

Ingentis horrois est, rigidè exigenda administrationis ratio à diuitibus. Ardet mundus sceleribus, iracundijs, furoribus, homicidijs; exundat luxu, lasciuia, & omni libidine; inundat omne genus malitiæ: & tamen vna diuitaxat pronuntiatur damnationis causa, non tantùm iniuria, sed incuria pauperum tremendà illà sententià immunium: ad diuites dirigitur. Anne pauper sine iudicio manebit? Anne nullus illi præparatus est Inferorum locus? Thronos potius video, solia, tribunalia. Certe, si præscos spectemus, omnem Inferorum aditum pauperissimo occluserunt: nisi cum nummo illuc venire nemo poterat, quo Charontis vecturam solueret. Valeant fabelle: iam nunc pauperum est cælorum regnum. Qui nunc Reges cæli, postea Iudices erunt diuitum: indicaturi venient: tunc cum rationes sumentur de rebus pauperum iniquè procuratis, iniuste subreptis, id est, non dispensatis;

ipii.

ipii, quia domini, merito assistent: causa propria agitur: nec aliter quàm de rationibus Præfectorum ararij Imperator ipse decernit; sic pauperes iudicabunt dispensatione diuitum.

Adeo interest inter diuitem, & pauperem: *Cap. 34.* magnum illius onus, istius honos. Christus, qui omnes nos voluit Reges, voluit non tantùm paupertatem tolerare, sed facere; vt, postquam reliquerimus omnia, quadam necessitate boni essemus: nec depressa ad terram mente cælorum remitteremus respectum. Solerti stratagemate prouidit, vt vel ab ipsa auaritia cogere mur omnia contemnere, vt missis nostris rebus in cælum, illuc mitteremus & animum. Eundem locum occupant thesaurus & cor: in cælo erit cor nostrum, postquam illuc miserimus nostra. Vides cupiditatem, omnium malorum semen, nunc abstinentiæ, virtutisque causam? Si omnia tua arthas cælo tradidisti, amittes, nisi stes promissis: sic ipsa te auaritia debet cogere ad temperantiam, & amore terræ cælum amare.

Adiice ad dignitatem pauperis, suffragium *Cap. 35.* natura, licet minus sit. Quæcumque cælo vicina posuit, pauperiora elegit; idèd faciora, leuiora, latiora, dilucidiora: dotes, scilicet, paupertatis sequentia, quæ dilatata est, facilis, leuis, festiua, clarissima. Specta ignem, fortasse suburbia Lunæ, aut patria syderum; pauperimus est; nihil in se, nisi se habet, purus, limpidus, leuis, perspicuus, se contentus. Quia ab ista paupertate degenerat aër, quòd admittat à terra flatus & vapores,

pores, alienaque possideat elementa, iam minus leuis est, & impurius. Aqua deinde ditior, plura monstra, & opes seruat: id est grauior, & minus perua lumini. Terra habet plurima, ditissima est, metalla, lapides, arbores, animalia: propter ea & grauissima, & astris longinquior, luci resistens; omnium auarissimum elementum; condit corde suo aurum, velut in arcis claudit saxis, damnarum tenebris. Post elementa, compone animalia. Vides auiculas lætas cantantes, quibus cælum liberum est, nec ferunt, nec metunt, nec in horrea deponunt: vilissima animalia sunt, quæ opes habent, mures, formicæ: vide istarum anxietates, labores, molestias: confer festiuitatem pauperularum auium. Itaque cæli viciniam paupertas consecrauit; & ipsa quasi suapte natura cælum petit. Eleganter Gregorius Pifides ait:

*Pauperes mo-
res sunt cali-
peta suapte
natura.*

Τὸ πτωχὸν ἴθ' ὁ ἐπαυρόσπιτος ἐδίδει.

Hominem, quem cælo destinauit Deus, paupertati inaugurauit: in ipsa natiuitate nudus nascitur: dicam, & ante ipsam ex alienis factus est. Æther volucribus concessus erat, aqua piscibus, terra plantis & brutis: mundum accepta est materia humana: limus fuit è piscium & animalium ditioribus mendicatus.

* * *

DIO

DIORISMVS III.

Voluptates excellit dolor.

Procedo ad voluptatem, rabidam & Ianian. *Cap. 36.*
tem canem, vt Theologus Nazianzenus ait, cuius causa diuitias amas, ad quarum infamiam istud accedit, non esse dignas se, & esse tam indigna te dignas. Quale bonum erit, quod se non mereatur: quod propter malum sit? Nemo querit diuitias, nisi vt gaudeat: at omne gaudium, quod pretio paratur, vilissimum est, aut malum. Minima est voluptas, quæ magno solet constare. Istam iniuriam etiam debemus opinioni, nimis approbasse voluptates, odisse omnes dolores, quæuis istud ex illo sequatur: hoc ipso, quod admittas voluptatem, promittis fidem dolori, quem non excludes. At contra fecit Zeno Eleates, ne priuaretur voluptate, voluit dolere. Cùm quidam vicio ei vertisset, quod conuicio verberatus, nimis iniquè tulisset: Si contumelia, inquit, vexatus, id dissimulaero; ne tum quidem, cùm landabor, voluptatem capiam. Inepa excusatio, id est, à superbo tunc animo, iniquè se, & res æstimanti: maxima sui fiducia erat, iniquè se, & res æstimanti: maxima sui fiducia erat, plures laudes mereri, aut sperare, quam conuitia: maxima stulticia nescire, non satis compensari exemptionem dolorum seriatione voluptatum. Plura sunt, quibus doleas, quam læteris: illud rectè nouit, eadem ianna vtrumque introduci. Quem admo

admodum nox sequitur diem, angor aliquis succedit nimie lætitiæ, nisi quod impares sint: noctes inuenies breuiores luce; dolor tamen prolixior est voluptate: diuisam vitam habent, velut Castor & Pollux, lumen. Occasus voluptatis ortus doloris est, & illa in occasu semper est. Nemo succumbit dolori, qui victus voluptate non fuerit. Iam in hoc malignitas voluptatum patebit iis etiam, qui errant in qualitate bonorum: nam, si labores improbos putēs, si dolores malos, pessimam debes credere voluptatem, quod malis nos prodat. Illi, qui te tradidit inimico, infensor, quam ipsi inimico eris. At is, quem delictæ non flexerunt, resistit dolori. Miraberis, quod dicam. Vis animi, quæ vincet mollia & delicata, sufficit, vt durissima superet: violentiores sunt muliebres illecebæ, quam rigor & frons torua doloris, cui nonnunquam, qui ferreus obstat, cæceus voluptati est, & totus liquefit. Inuictus ferro Annibal, victor per ferrum, victus deliciis fuit, marcuit vitium, solutus vino est.

*O noua pugnandi species, non ales arundo
Neruo pulsa fugit; nec stridula lancea torto
Emicat amento framea, nec dextra minatur,
Sed violas lasciuia iacit, foliisque rosarum
Dimicat, & calathas inimica per agmina fundit.
Inde eblanditis virtutibus halitus illex
Inspirat teneram labefacta per ossa venenum,
Et male dulcis odor dormat ora, & pectora, &*

arma,

Ferra

Ferratisque totos obliuio corpore mulcet.
Perge, ô Prudenti: narra omnia facinora mollissimæ lasciuiz: recense fortissima flagitia delicatissimæ voluptatis plus vrbes euertentis, quam ignis, quam ferrum: nullius imperij occasum inuenies, quem mollitia nõ præcipitaret. Vltimum spiritum Assyria gloria inter pocula emisit: Babylonem Balthafar per gulam prodidit, Niniuen Sardanapalus per luxuriam. Certè mors alienis copiis, contracto, nempe, à voluptate subsidio, genus nostrum intempestiue depopulatur.

Verùm, cum voluptatem dico, cum improbo, *Cap. 37.*
istam popularem & futilem cum vulgo intelligo, qua sensus fungitur. Deliciæ enim nomen voluptatis ad se contrahentes infumarunt, cum tamen sua animo excellentior voluptas sit, id est, voluptas. Equiuoca vox ista est: significat, & quod est, & quod videtur; non aliter ac homo etiam statua dicitur: substantialem & viuentem voluptatem animus possidet; exanimem & simulatam sensus. Hæc discretio confundit appetitum, vt paralogsimo labore: æquiuocatione fatigatur votorum: inde cum semper clamet, & vociferans postulet gaudia, sæpius meretæ: æquiuocatio fuit, mala pro bonis flagitat: appetit veram voluptatem, petit pictam. Hanc igitur calumnior: hanc è bonorum albo libenter expungam. Non est bonum ista voluptas solidata malis, cui, vt semel dicam, nucleus & corpus dolor est. Iam non mireris, si hunc audieris vmbra sequentem oblectamenta: nec insulse vtriusque

indoles

indoles isthac exponetur. Occidua est omnis voluptas: umbras promissas facit, id est, dolores. Quemadmodum occumbente Sole euigilant tenebræ; & quò ille proximior occasui ruit, recedunt umbræ, & promittuntur; infantis umbra gigantem tunc mentitur: ita vel minima voluptas in occasum semper suum præceps magnum protendit dolorem. Metiamur delicias cum protendit dolorem: illæ in transitu sunt; hæc ipsarum penititudine: illæ in transitu sunt; hæc adhæret: illæ momento facessunt; hæc per annos læcessit. Illæ, cum diu aliquando fuerint, satis est, ut diu non sint: utroque modo imminet voluptatibus periculum sui; si diu sunt, perent; si diu non sunt, non delectant. Penitentia longæua est, & quantò processerit, maior: non ita recentia odimus errata; tempore languet probatio culpæ: nulla pretiosa voluptas est, nisi accidens: intenta & quaesita, dolore emittit, vilis est; atque velut anticipatæ merces carè paratur; supra iustum pretium soluitur. Quid dico, emere voluptates exiguas magnis doloribus: vendimur. Anne Lysimachus non se voluptati vendidit? Cum se Scythis propter voluptatem vendidisset, & tam frivolum; ut est aquæ frigida gustus; vix pactum celebrauit, cum rescindere voluit: sed iam exclamauit: *Dij boni, quam breuis voluptatis causa, quantam deposui felicitatem! Maiores gemitus expectorare posses, quisquis voluptate captus es in summa libertate: ingemisce; non libertatem corporis amittis, sed animi.*

Atqui

Atqui non tantum post voluptatem dolor est, sed cum ipsa: adhuc cum est, felle est grauida, & vndique absinthij humore delibata. Quod gaudium timore sui non polluitur: Etiam si desit, qui interpellat, ipsam deerit. Nec quò timorem dumtaxat dixi, simplicem molestiam putes: atque, ut taceam, quot timor curas appendices habet, ipse non est sincerus; timet gaudium, & pro gaudio: trepida male sui conscia mens illicitum pauet voluptatem. Auida cupiditas confternatur, ne deficiat. Nihil ita fleçit omnem sensum gaudij, quam terror finis. Postrema gaudiorum, atque, ut proprius dicam, pedes, sunt dolores: dolendo introducuntur, dolendo stant: his semper pedibus egent: nunquam enim sedent, impatienter pausam sustinentia. Sine defectu aliquo deficeret voluptas: agrotus potu plus lætatur: rata bili vexati plus oblectamenti capiunt. Iam credo è honorum finibus deportabis, quod pollutum est: quod tam permixtum malis, tam confusum doloribus. Bonitas, res conspicua & pura est, ex omni parte integras rotunda, vna, perfecta, cuius titulus deest, si aliquid boni desit. Anne consiliet, cum plurimum mali adsit? Quid, si nulli rei magis hæc bona desunt, quam cui minus desunt mala?

Adiice, quòd corruptionem sequitur interitus. Continet, imò sustinetur voluptas a mulo dolore: hostem domi habet, fugiet. Quid dixi, domi? in viscere habet, peribit. Stabilium bonum sinceritas sua facit: aterna simplicissima sunt,

sunt, & pura. Nequit bonum esse voluptas, turbida fluit, imò præterfluit, velut aqua perforato dolio. Elegantem istam voluptatis imaginem, non Architas, aut Plato aliquis vindicet, è diuinis eloquiis est, vnde extranei vsurpauerè. Permanebo in illa, vt genus voluptatum distinguam: nulla plena est, nisi è celo, nisi in Deo. Perusum dolium non vidisti plenum, nisi in flumine, aut pelago: idè Dauid, voluptatem caelestem ab impetu fluminis demonstrat. Aliæ voluptates in seco sunt, dilabuntur, non occupant, depleto semper corde transeunt, nec adhuc breuissimo stant, sed celeriter currunt; certè hac solùm inuidia contemnendæ, etsi alioquin insontes. Admittamus Epicuri suffragium, maximi voluptatis patroni, sed non iniqui arbitrij, quamuis illum infamarit vulgus, vt parricidio Philosophiæ communia exularèt vitia: dicebat ille negligendas esse corporis voluptates ob breuitatem suam, malorumque longæuitatem, quæ interitu suo pariunt: at labores adoptandos, nam & breuissimi sunt, & magnorum proxenetae gaudiorum, vitalium, longæuorum. Quid diceret, si æterna putasset?

Cap. 40.

Tum neque bona voluptas est: nam bona prohibet, & quod vix credes, ipsas voluptates, ipsa mala, quæ se non sustinent. Pacifica res & socialis est bonitas: bonum bono amicum est. Sanctissimo se fœdere bona omnia colunt. Non vides pronitatem malorum, difficultatem bonorum: per decliue in vitia ruimus, per ardua adimus

adimus virtutem: illud descendere, istud est surgere. At, quidquid sit, magnopere iuamur mala, fortasse non sine aliquo titulo. Quidam timuit, ne bona, & boni consumerentur, multitudine ac promptitudine malorum. Vnde igitur contradicitur malitiæ? Non leuiter credo ex concordia bonorum. Consulum & diffusum examen mala, & mali sunt: singulares vias querunt: non eandem, non eodem incedunt: seorsum sunt, disparata: solùm est ordo bonorum. Hac natura vnit, necit. Nulla virtus alteri resistit: omnes vnâ sequuntur, & dulcibus vicissim se amant, se admittunt, se ligant amplexibus. Ratio est communis Mercurius, ad vnum vbique tendit. Appetitus tamen & affectus, ac simplicius, licet idem sint in me, & in te; aliud tamen appetit iracundia mea, aliud tua, & cupiditates ductæ sunt. Mala nesciunt societatem: tumultus & turba solùm sunt: nec aliter vna sunt quàm duo æmuli: conferunt manus, aut sibi repugnant, aut palantur, vt vel mala malis perdantur, avaritia prodigalitate, audacia timore; vel seorsim facilius intercipientur à bonis. Auaritiæ non fauebit prodigalitas: facilius liberalitate vincetur habente in subsidium iustitiam, prudentiam, & ceteras virtutes: at voluptas ex vitiorum profapia, aut ex eius stirpe, habet simile ingenium vitiiis, impatiens fœderis. Mitto corporis voluptates obitare deliciis animi: ipsæ corporales sibi resistent. Quid moror? Vnaquæque voluptas sibi repugnat, impatiens si illam crescit, se destruit:

KK

aded

aded nocet & ingrata est fruētibus, vt erga se ipsam reddat impotentes. Liberalius & gratissimum est laborum ingenium: vt alia comoda taceam, non tantum ipsis laborantibus se labor detrahit, sed validiores patientes contra se facit. At voluptas ipsos, per quos arnatur, labefactat sensus: quale vulnus rationi inimica infligit? Quomodo vincitur nutritione, & abdomine sensus: ita sensu mens, duobus iam annulis patens, sensui & victori eius. Gulæ crimen est, hebetare sensus, inducere somnum nam vegetatiua vita potiente contrahitur & torpet sensitiua; ita, dum sensitiua pollet, subigitur rationalis.

Cap. 41.

Post impedimenta bonorum adice, quam liberalis malorum sit voluptas, hoc solo titulo millies conspuenda, abominanda. Ipsa fornax scelerum, fodina nequitia, metropolis damnorum, alueus vitiorum, philtum improbitatis, contagium totius malignitatis, artificium dementandi. Sapienter Architas ita precabatur: Infamia potius, quam voluptate corripatur. Subornat mentem ad iniqua iudicia rerum. Maximum propterea Simplicius hoc naturæ beneficium agnoscit, breuitatem voluptatum, ne diu infani essemus. Quod damnum inuenies, cuius rea voluptas non sit? Ipsa sapientissimos dementauit, vide Salomonem ipsa peruertit iustos; vide Dauidem ipsa fortissimos eneruauit; vide Sansonem, vide Milonem. Totum infortunium naturæ voluptas est: maximus mentis casus, & vt sic

sic dixerim, animi exanimatio: motum omnem ad bonum interdixit. Pessimum hunc morbum Guillelmus paralyfin vocat. Neque minus eleganter Heraclius opinionem, qua voluptas munitur; Hippocrates ipsam voluptatem appellaturum sacrum morbum impedit omnem functionem mentis, lædit principem partem, euerit Capitolium, & aras rationis. Aurelianus, priscus Medicus, libro primo Chronion ait: Sacram contaminat animam illo correpti signari, publicis in locis cadendo sedantur. Quod sacer dicatur, ad inuidiam est sine, quia caput inuadit, quod iuxta clarissimos Philosophos sacrum & delubrum mentis est: siue ob magnitudinem passionis, vt inquit Cælius Siccensis: maiora enim vulgus sacra vocauit; nam sacrum dictum mare, sacra domus; velut tragicus Poeta sacram noctem, hoc est, magnam. Quintus Serenus labem horrendam dixit, alterius nominis originem ducens à dissolutione comitorum:

*Est subiti species morbi, cui nomen ab illo est,
Quod fieri nobis suffragia iusta recusat:
Sæpe etenim membris agro languore caducis
Consilium populi labes horrenda dicitur.*

Imaginem vides voluptatis. Subitus est & raptus, & maximus animi morbus, & maxime caduca, infestat; deicitque mentem, contaminat animam, sedat ignaram sui mali: omne consilium dissipat, pessimum omnemque similia remedia sunt adhibenda ac comitiali languori. Praxagoras libro secundo Curationum, & caput iubet

radi sine venere. Anne obinde priscis Romanis culta fuit Venus depilis, raso capite, quam caluā dixere? Euellendi sunt omnes molles cogitatus, omnis trica occasio eradenda: nulla capillosa in fronte occasio ad lasciuā, ad blanda sit, sed vndique glabra, ne vel pilo arripiatur. Optima Veneris curatio, fuga occasio est. Asclepiades fel adhibuit cameli ad eius morbi curationem: & Serenus canit.

Prodest cum veteri Baccho fel vultoris atri.

Sæpissimè deliciosus profuit fel fortunæ: est atra, & voluctis. Dementatio prosperantis lasciuæ amaris reparabitur pharmacis. Cur putas, senectus molesta est? Sapientior est. Venerata natura senium, ubi plus iudicij posuit, detrahit voluptatibus, quibus vicinam illam ætatem fatis ad redemptionem mentis exemit.

Cap. 42.

Si adhuc perfistis, voluptatem bonum esse, te damnas malis nam inter mala putas minor bona. Maior sæpè voluptas est in brutis, in amentibus, in infantibus. Quale bonum erit, quod liberius, quod maius potest esse in iis, quæ nequeunt esse boni? quod in pessimis est, quod in scelestissimis? Ingrata bonitas est, quæ communis est non bonis, & libera malis. Aliis, quæ opinio bona fecit, minor est communitas: licet sufficiant, ut hominem reddant malum, non ut non hominem; id est, pecudem, aut suem, aut aliquod brutorum. Diuitiæ, & ambitio, monstra sunt humani cordis; dumtaxat immutant naturam, non commutant: nec ambitio, nec auaritia Inferis est,

est, ideo felicioribus Vitia ista humana sunt: voluptas solum, publica dos sentientium, in suam irrationalium classẽ demittit rationem: ideo irrationabilior in his, quod ratione inuuetur. Simplicius ait compaginate animam corpori. Monstra dicimus, si non omnia membra consonent humani proportioni corporis; maius monstrum est, si affectus non consentiant animo & rationi. Miramur corpus non humanum, cum humana anima; miremur sine humana anima corpus humanum: caret hominis anima, qui pecorum, & brutorum voluptate vincitur. Mandragoræ, siue alius oleris radix, quæ humanam refert similitudinem, sine mente, notabilis est. Ad stuporem erit videri homines, & esse pecudes, esse truncos, nutritione occupatos. Petulantior est voluptas, quam industria promouet: puto voluptatem robustissimum omnium vitiorum, siue quæ bruta simulant, siue quæ homines dissimulant. In primis impudentior est passionibus brutorum: ratio illam inuat. Quidni? Ratio illi seruit: ancilla cupiditatis fit: ministerio itaque rationis inolescit. Flebitur vis mentis ad obsequium sensus. Deinde effrenatior humanis vitiis, auaritia, & ambitio: ista solum mala fecit inuentio humana sine subsidio sensuum. At voluptates, & sensus, & opinio irritat. Equè debet ingenio humano voluptas, ac diuitiæ, & fastus. Accedente industria impulsui naturæ vehementior & terribilior est, quàm in brutis, quarum impetum ars non impulit. Itaque voluptas hu-

mana fortissimas omnium cupiditates alit, indomitas nutrit passiones. In feris voluptas sine arte est, in hominibus avaritia sine impetu sensus. Hominum voluptas bis instruitur, arte, & impetu; violentissima est.

Cap. 43.

Quid addam? Voluptas corporalis solum digna est brutis. Labor non indignus Deo. Nec opus est meminisse sapientiorum ex gentibus, consecrantium Diuinitate Herculis labores, ut contra famam vulgi auctoritatem illis seruarent. Filius Dei amplexus est illos, quibus & saginavit se; nec aliud plus è nostris elegit. Sequamur arbitrium diuinum: per omnia discrimina tuti erimus. Callidè Alexander Dardanus præmium pulchritudinis maluit: viderat à Deabus ambiti; sequutus est gustum Diuinitatis. Istud sit ad pudorem foci cordiæ nostræ. Suffragium Dei habemus ad contemptum voluptatis, ad honores laboris; neque minus honorificè habendè sunt passiones Domini, quàm patibulum. Crux olim maledicta, & ignominia Orbis, nunc adoratur, summos adornat honores Regum, coronas, ut sic dixerim, coronat. Opprobrium etiam nostri generis labores erant, pignora peccati primorum patrum: nunc pro gloria captare potes, consecrauit illos IESVS.

Cap. 44.

Si non honorificos, viles nosce. Labor est magna commendatio virtutis, fides sapientiæ, character virorum, præsidium vitæ, æmulator muneris angelici, custodit nos, & docet, suppellex diuinæ habitationis, vaticinium iustitiæ, & ut plausi

plausibile aliquid habeat sensus, & opinio, auspici-um est fortune, penus gaudij, scænus voluptatis, natalis dies immortalitatis, aquæ ductus fama. Vitis, cui ferrum non excussit lacrymas sanguinis sui, amputatis membris, sterilis & tristis iacet: vulnus cum ploratu secundat, suauissimos edit fructus, plenos, quò magis ipsa fletibus exhausta. Qui sauciat cinnamomum, statim carpit. Corruptur vita deliciis, quemadmodum cadauer verimibus; nec nisi alicuius doloris myrrha sistitur. Eleganter Aeneas Gazeus mandragoram vocauit; soporat cupiditates: tantum inualuit veteribus eius opinio, ut publico ritu legitimus institueretur dolor, sine quo rempublicam constare posse non credebant: anne priuatus poterit? Ut taceam pancratium & pugilatum, commune istud plurimis fuit. Spartani ad argumentum pietatis scuitiam ostentabant: nec alia liberalius hereditate donabant liberos, quàm plagarum. Adice, quòd nihil præter se pretiosius habet virtus, nisi dolores, & cruciatus, labores. Quare, dices? Quia ipsa in his pretiosa. Difficultas, materia virtutis est, ut ligna & metalla fabricorum. Aurifex meliorem artis suæ materiam non reicit: sculpsor ligna seligit: nullus statuarius irascitur optimo simulacris mæmori. In maiori labore, maiori cruciatu præstantior virtutis materia venit: plus gaudendum est.

• Nec tantum dolor fauet virtuti, ut præstantior sit; sed ut sit. Quædam disciplina naturæ, qui afflictus est, aut melior fiet, aut minus malus.

KK 4 Nemo.

Nemo, quod habeat plurimum auri, statim aurifex est; nec quod plura ligna, statim faber: materia non est ars; sed parat arti. Nec statuarius definit esse, quod inter ligna, lapides & metalla non sit: artificium a materia pendet, non ars. Istud tamen privilegium laboris est, quod talis materia sit virtutis, vt & ipsam sapere faciat, & afficiet vicinia sua, & salutari contagio artem. Discimus in labore virtutem, & ab iplo sapere labore; dediscimus in delictis, & ab ipsis. Traduco in exemplum Dauidem inter inuidias Saülis sanum, mitissimum. Afflictionibus, laboribusque eruditus coluit virtutem, benignus æmulo, parcens hosti, seruauit audio cruoris sui sanguinem. Vide hunc ipsum post voluptatem crudelissimum, reum sanguinis optimi viri Viriæ, qui pro ipso fuderat. Hic est ille, cuius memoria mansuetudinis commendatur: hic est ille liberalissimus veniæ: hic ipse post venerem dedit humanitatem, nesciuit ignoscere. Non facile crudeliorem vltionem leges. Populum capta Raba eduxit, fecitque super omnes tribulas, & trahas, & ferrata carpenta transire, ita vt dissecarentur, & contererentur. Nec stetit hic sanctitas: per omnes vrbes Ammonitarum eadem atrocitas grassata est: multis in locis serrauit homines, diuisit cultris, & traduxit in typo laterum. Ista inhumanitas post libidinem fuit, (frequens Litteris sacris prolepsis est:) adeo mores alienauit voluptas. Vnius Bethsabeæ amor exhaussit totius naturæ charitatem. Sine exemplo crudelitatis fuit,

fuit, qui ad exemplum mansuetudinis propositus erat. Ille, qui toties pepercit Saüli, qui maledicentibus ignoscebat, qui filium exprobratus; qui tam delicatæ mansuetudinis fuit, vt quæ, nisi impius foret, punire debuit, (debet multa Reges,) noluit, nisi aliena manu: quæ parcere non potuit, distulit, & filio tradidit puniendam. Ceterum, illum afflatum virtutis in laboribus, non nimium credo deberi impedimento voluptatum, quæ tam pessimè de probitate merentur. Vnus labor multis & disparatis voluptatibus, etiam in volentibus obstat. Lepidè quidam peritus coquus Mediolanensi Duci post bellum infeliciter cum Florentinis gestum reprobanti epulas, respondit: Si Florentini tibi gustum auferunt, ipse in culpa non ero: cibi iucundi sunt, summaque arte compositi: nimium concalesciant, & appetitu hostes priuant.

- • Tam quid contra dolorem causaris? Sensum, Cap. 46.
- acerbitatem? Adhibe patientiam, constantiam, rationem; ista enim lumen animi inextinctum seruat, velut facula in pharo: perflat Boræas, fremitur procellæ, tuta erit mens; & , quod mireris, læta inter tristia. Non aliter ac ones Ponticæ, quæ, quia absinthia pascebantur, felle carebant. Ipse patronus voluptatis Epicurus commendauit beatitudinem sapientis in summis doloribus. Quid mirum, si non tristis sit sapiens, in quibus alij inuicti, Lacedæmones pueri, Indicæ femine, Ægyptij Mystæ, puerperæ feræ, (ulti denique amahj) Ergo, quod viciat imbecillitas in

pueris, lex in feminis, error in superstitionis, consuetudo in delicatis, natura in feris, vitium in lasciuis, virtus in solum non dormabit? cui dolor non tantum ferendus est, sed prouocandus, sed amandus ad infortunandam sensuum felicitatem miseram, vt cum ratione non possimus, minis, & supplicio compensemus. Optimè Plotinus ait: Corporis, sensusque prosperitas grauius hominem ad se detorquet. Decet autem vicissim compensatione & diuisione quadam ad optimum potius conferente, quodammodo corpus attenuare, vt appareat, hominem ipsum ab externis esse diuersum. Auerfanda, auerfanda voluptas est, vt Philista eos, quos amplexabantur, iugulantes.

DIORISMVS IV.

Gloria humane futilitas.

Cap. 47.

NVne dispiciamus humanos honores etiam inter bona, & quidem maxima intrusos, per magnas tamen questos vilitates & mala. Satis hoc ad contemptum erat, quod pateant contemptibilibus etiam sibi: qui vt digni aliis videantur, non se indignos putant indignitatibus. Quæ iam æstimatio, & dignitas dignitatum est, cum promiscuè malos cum bonis admittant? Dignos, indignosque confundit dignitas, non discernit. Scilicet, æquat meliores deterioribus, cum

cum præponere deberet. Nec inde maior infamia optimis potest accidere, quam ab honore cum eos pessimis comparet. Maiorem puto honorem, huiusmodi honore carere, & suis moribus æstimari, non promiscuis titulis, quos error commendat. Inter bona, quæ inuenit opinio, futilius opinio ipsa est. Opinione etiam in bonis nec bonum probatum erit, quod sola opinio sustentat; istud gloria est. Cur ergo nihil plus nos raptat? Ided inquietat sui appetitum, cum, vt mox videbimus, minus lacessere deberet; quod sagacissima sit, contendit; ne ad manus veniat, perniciosa est; elabitur plus querentibus, euadit inuadentes, difficillima obtentu, ne experientiam suæ vanitatis facile permittat. E longinquo nos citat. Omnia ista, quæ commotatio nostra exaggerauit bona, dilata commendantur: maiora carentibus sunt, maxima cupientibus; disparent tamen tractanti: minima expeditur possessio, quæ spes magna vidit. Sæpè vota, quæ ratio non compefcit, experientia præter ipsa vota damnat; discimus seducti. Gloria tamen non sinit tractari, non vult periclitari opinionem sui, insequentes se vitat: votis, vbi maxime opinio, id est, error, valet, dum taxat se concedit: conscientia quadam suæ exiguitatis conscientiam nostram fugit. Diuitiæ expectant, donec apprehendas, aut alius raptet: voluptates vnde que obuersantur importunæ vsque ad fastidium sui: at gloria intractabilis, & montana est: dum quæris, fugas: non alitet ac venatores feras: remota est, ided magna vis: